

Cristi Pantelimon

**MIHAIL MANOILESCU ȘI
DOCTRINA CORPORATISTĂ**

*oscar
print*

---

*Editura
Tipografie*

București, 2021

Editura Oscar Print

Bdul. Regina Elisabeta nr. 71, sector 5

Pentru comenzi: tel. /Fax. 021 315. 48.74

Mobil: 0722.308.859

e-mail: secretariat.oscarprint@gmail.com

www.oscarprint.ro

Editura este acreditată de CNCSIS cu nr. 227

Editura și Tipografia OSCAR PRINT

este acreditată ISO

ISO 9001:2000; ISO 14001:2004; ISO 18001:2007;

ISO 9001:2008

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

PANTELIMON, CRISTI

Mihail Manolescu și doctrina corporatistă / Cristi Pantelimon. -

București : Oscar Print, 2021

Conține bibliografie

ISBN 978-973-668-541-5

33

Copyright © OSCAR PRINT pentru prezenta ediție.

București, 2021

CUPRINS

CAPITOLUL I

CÂTEVA REPERE ALE BIOGRAFIEI MORALE	7
--	----------

CAPITOLUL II

IDEILE FUNDAMENTALE ALE LUI MIHAIL MANOILESCU	23
<i>Antiliberalism, etatism, modernism tradiționalist cu teme științifice</i>	23
<i>„Secolul corporatismului” .....</i>	26
<i>Superioritatea industriei și problema inegalității schimbului internațional. Nevoia autarhiei naționale .....</i>	30
<i>Imperativele noilor vremuri .....</i>	34
<i>Profilul statului corporatist .....</i>	36
<i>Definiția și caracteristicile corporațiilor .....</i>	38
<i>Corporatismul ca răspuns la colonialismul economic. „Liniiile mistice” ale politicii naționale .....</i>	42
<i>Din nou despre teoria schimbului comercial între națiuni. List și protecționismul său limitat. Eminescu economist .....</i>	45
<i>Ideea de valoare. Critica teoriei clasice ricardiene: valoarea determină costul, nu invers .....</i>	56
<i>Beneficiul național sau beneficiul întreprinzătorului? .....</i>	57
<i>Schimb internațional, echivalență și dreptate .....</i>	61
<i>Problematika partidului unic .....</i>	65
<i>Mitul politic, forță mobilizatoare .....</i>	70
<i>Burghezia română și rostul ei. Aristocratizarea burgheziei .....</i>	73
<i>Precipitarea evolutivă. Elevatorul direct și cel indirect. Funcții limitate și funcții nelimitate ale claselor sociale .....</i>	83
<i>Funcțiile economice, sociale, politice ale burgheziei române .....</i>	88

CAPITOLUL III

REVISTA „LUMEA NOUĂ” (1932-1942)	95
<i>Corporatism revoluționar și revoluție conservatoare .....</i>	96
<i>Organizarea și planificarea, factori cheie ai revoluției corporatiste .</i>	99
<i>Constanta antiliberală în „Lumea nouă” .....</i>	105
<i>Pedagogia „Lumii noi”. Modernism/tradiționalism .....</i>	107

Democrația și dezorganizarea, democrația și Biserica, democrația și breslele	110
Originalitatea corporatismului românesc	113
„Cele două Europe” și echilibrul economic european	115
Criza demografică și soluția corporatistă. Ecouri eugeniste	117
Antițărănismul politic al corporatismului	118
Antagonismele materiale și unitatea spirituală a Europei	122
Corporatismul și organizarea funcțională – cheia arhitecturii noului stat	124
Anul 1933. Revoluția organizată și naționalismul social.	
Democratismul corporatismului	126
Revoluția organizată și naționalismul social. Democratismul corporatismului	130
Revoluție corporativă și revoluție conservatoare. Problema violenței revoluționare	133
Anul 1934. Corporatism și anti-rasism. Relația amic-inamic inversată: revoluția înseamnă relația inamic-amic	137
Statul cultural și revoluția națională	140
Corporatismul, negație a economiei. Partidele politice împotriva libertății politice	144
Anul 1935. „Numerus romanus”	147
Specific național și cultură populară	152
Geopolitica tratatelor de pace de la Paris. Națiunea-scop. Orient și Occident	155
Ortodoxia împotriva materialismului	162
Moartea capitalismului – un accent aspru marca Mihail Polihroniade	166
Anul 1936. Problematika partidului unic	168
Reglementarea presei	170
Din nou despre contradicțiile țărănismului	175
Partid unic sau Uniune Națională	180
Sensul statului la români	181
Anul 1937	185
Uniatism și ortodoxie	188
Școala, între enciclopedism și depersonalizare. Autohtonismul, garant al superiorității doctrinelor politice	191
193	193

<i>Sensul antiburghez al revoluției naționale</i>	199
Anul 1938. Corporatismul constituțional. Polemica Manoilescu-	
<i>Crainic</i>	
<i>Problema industrializării României. Polemica Mihail Manoilescu</i>	205
– <i>Walter Grävell</i>	212
Anul 1939. Polemică și tratat de colaborare cu Germania	215
<i>Absența elitei naționale</i>	216
<i>Alexandru Randa și „rasismul românesc”</i>	217
<i>Despre pactul Ribbentrop-Molotov</i>	219
Anul 1940	
<i>Arbitrajul de la Viena – 30 august 1940. Unitatea europeană și</i>	222
<i>„granițele spiritualizate”</i>	224
<i>Modelul salazarist al revoluției corporatiste creștine</i>	228
Anul 1941	231
Anul 1942	233
<i>Mai este actual Manoilescu?</i>	
 CAPITOLUL IV	235
OPERELE MORALE	235
<i>Tragica predestinare a geniului moldovenesc</i>	244
<i>„Etica politică”</i>	
<i>Incertitudine morală și certitudine științifică. Etica științei, cheia</i>	247
<i>dramei morale a lumii moderne</i>	
<i>Etica scopurilor și etica idealurilor politice. Relativism metafizic și</i>	251
<i>etică națională</i>	
 CAPITOLUL V	
CÂTEVA ASPECTE LEGATE DE RECEPTAREA OPEREI LUI MIHAIL	266
MANOILESCU	
	281
 BIBLIOGRAFIE	

Motto

„Acum s-a născut în mine o grijă nouă,
pentru o ființă pe care până acum nu o cunoșteam, dar care
astăzi, în nenorocire, îmi apare vie
înaintea ochilor: e țara.”

(Mihail Manoilescu, 28 noiembrie 1916)

CAPITOLUL I

CÂTEVA REPERE ALE BIOGRAFIEI MORALE

În istoria literaturii române s-a discutat aprins, mai ales în contextul aparte reprezentat de activitatea de critic a lui George Călinescu, despre raportul dintre viața și opera unui autor¹. Critica literară tinde să nu crediteze ideea unor legături esențiale între creația literară și biografia celui care a scris o operă anume. Dintr-un anumit punct de vedere, așa și stau lucrurile. Dacă am admite un raport foarte strâns între operă și viața autorului, am cădea în ceea ce se numește sociologism vulgar: privirea ne-ar fi confiscată de evenimentele vieții, iar opera s-ar transforma într-o umbră palidă a acelor evenimente. Autorul ar cădea de pe pedestal, înlocuit fiind de omul „concret”, spectacolul vieții ar umbri valoarea operei – dar cel mai mare pericol ar fi, evident, completa „demitizare” a ansamblului om-operă, căci omul ar fi rapid transformat din (posibil) geniu în „om ca noi”, cu bune și rele. Din punct de vedere al „omului concret”, opera ar devine, astfel, mai degrabă un accident, ceva aproape nefiresc. De aceea criticii literari se concentrează pe valoarea operei și nu pe raportul dintre realitatea vieții autorului și reflectarea ei în operă.

Totuși, dacă ne păzim de acest sociologism vulgar și știm să păstrăm proporțiile unei analize demne de „spiritul de finețe”, vom putea găsi legături subtile între om și operă, între biografie și ideile

---

¹ Iată ce scria marele critic și istoric literar despre exagerările biografismului în judecata estetică: „Am văzut pe unii istoriografi dezolați că nu se poate afla ce a făcut Eminescu în cutare ani. A trăit, aceasta se poate răspunde. Viața animală a poetului e un lucru interesant, dar ceea ce interesează în primul rând este viața spirituală. Știm câtă cafea bea Eminescu, cât de bine știa să înoate, câte mese lua pe zi, câte răni avea pe picior, știm că era hirsut pe tot trupul și avea talpa piciorului plată, iar când vorbea mușca din mustață. Toate acestea sunt anecdote. Din ele trebuie să scoatem figura internă a poetului, portretul său spiritual și acesta trebuie dedus mai cu seamă din operă. Adevărata viață sufletească a unui poet e înscrisă în poezia sa, iar viața zilnică este o aparență de cele mai multe ori contradictorie (*Opinii asupra lui Mihai Eminescu*, în „Vremea”, an IV, nr. 182, 9 aprilie 1931, apud Andrei Terian, *George Călinescu. A cincea esență*, Ed. Cartea Românească, București, 2009, p. 192.)

sau realizările literar-teoretice, între ascendența biologică și realitatea concretă, prezentă, a personalității celui care a scris o anume operă.

Nu evenimentele concrete, banale determină portretul și valoarea unei opere, ci acele întâmplări *semnificative* atât ale vieții autorului cât și ale istoriei sale de familie. Fiecare autor este, de fapt, un *depositum* de *fapte semnificative*, cu valoare simbolică, de impulsuri spirituale, de gesturi eroice sau, dimpotrivă, de căderi în lașitate, de urcări și coborâri pe scena istoriei, de încercări și eșecuri, de bune și rele.

Semnificația morală a evenimentelor vieții autorului și a zestrei pe care o primește de la înaintașii săi (din aceeași perspectivă morală) face posibilă o operă, este *potențialul* cu care autorul vine la judecata istoriei. Orice autor este o chintesență morală a înaintașilor săi și a propriei sale vieți. Această chintesență se exprimă plenar în operă. Cine poate decupa chipul moral al unui autor a înțeles semnificația profundă a operei sale.

Un autor, de altfel, nu trăiește numai propria sa viață. Un om „trăiește” în același timp viața înaintașilor săi, căci ei trăiesc în el, simbolic, dar și real, prin consecințele faptelor lor asupra caracterului celui care le-a urmat². Un urmaș este „grevat” de datoriile și înnobilat de darurile celor care au fost înaintea lui. De aceea, biografia mare a autorului, biografia de familie, este preferabilă biografiei strict personale.

Din păcate, istoria șterge urmele concrete. De multe ori ne lipsesc informațiile cele mai pertinente pentru a întregi tabloul vieții înaintașilor unui autor. Acestea fiind spuse, orice biografie, a oricărui autor, merită investigată din perspectiva aceasta, de natură esențialist-spirituală, cu speranța că astfel opera va fi mult mai bine înțeleasă și așezată în raporturi firești cu evoluția istorică a personajelor care au concurat la nașterea ei.

---

² Această perspectivă este astăzi destul de răspândită în curentul numit al psihologiei transgeneraționale. Ideea după care traumele sau, în terminologia teologică, păcatele, se transmit de la o generație la alta, astfel că, practic, se poate spune că un copil trăiește deodată cu faptele părinților săi, prin consecințele acelor fapte, este un lucru clar afirmat și de teologi (v. K. V. Zorin, *Păcatele părinților și bolile copiilor*, Ed. Sophia, București, 2007). Sociologia noologică la noi afirmă aceleași principii spiritualiste transpuse realității sociale, dar și personale (v. Ilie Bădescu, *Sociologie noologică. Ordinea spirituală a societății. Strat și substrat sufletesc*, Ed. Tipo Moldova, 2010)

Viața lui Mihail Manoilescu are un caracter *exemplar*. O spunem azi, cu tărie, după ce opera sa a lăsat urme de neșters în cultura română, dar acest lucru putea fi întrezărit încă din timpul vieții marelui economist.

Manoilescu se putea mândri, în primul rând, cu o veche ascendență în nobilimea moldavă din vremea lui Ștefan cel Mare:

„Cel mai îndepărtat dar și cel mai ilustru strămoș al meu a fost Logofătul Tăutu, atâtea decenii cel dintâi sfetnic al lui Ștefan cel Mare și al urmașului său Bogdan”, va nota el în *Memorii*³.

Linia aceasta nobiliară va continua neîntrerupt – vom vedea, mulți ascendenți ai economistului având funcții politice sau preocupări teoretice – de fapt, nobilimea este clasa care îmbină aceste două funcțiuni foarte bine:

„Un descendent al marelui logofăt, Ioniță Tăutu – frate cu străbunica mea Marghiolița Tăutu – este autorul constituției cărvunarilor la 1821 (...)

Bunicul mamei mele, clucerul Constantin Bădărău – fiul Marghiliței Tăutu și al serdarului Niculiță Bădărău – a fost deputat în Divanul Ad-hoc al Moldovei în două rânduri: în 1857 și 1859 ca ales al boierilor mici din județul Iași. Deși fusese secretarul lui Vogoride, era unionist pasionat, ceea ce l-a făcut să-și cheltuiască toată averea în lupta pentru triumful cauzei Unirii”⁴.

Mica boierime moldavă avea suflet mare. Pasiunea pentru politică, avântul unionist al ascendenților sunt vădite și în caracterul militant al lui Mihail Manoilescu, în pasiunea sa pentru România Mare, în idealismul său declarat, ba chiar în (relativa) naivitate cu care a tratat activitatea politică de-a lungul vieții, ceea ce l-a dus la sfârșitul tragic din 1950, dar și la sincopile din anii '30, când, deși ar fi putut să trăiască din „dividendele” sale de „carlist”, a intrat repede în conflict cu monarhul pe care îl susținuse cu ardoare înainte.

Politica (și cu sensul mai larg de administrație) este, în cazul Manoilescu, o vocație de familie:

„Tatăl meu, care, deși absolvent în 1876 al Academiei Mihăilene, în fruntea promoției sale, a rămas toată viața numai

³ Mihail Manoilescu, *Memorii*, vol. I, Ed. Enciclopedică, București, 1993, p. 19.

⁴ *Ibidem*, p. 19.

institutor, a fost militant entuziast al Partidului Socialist, prieten cu Ion Nădejde și Constantin Mille.

În sfârșit, vărul mamei mele, avocatul și profesorul Alexandru Bădărău, „Vulturul Moldovei”, a fost ministru de Justiție în 1904-1905 și apoi de Lucrări Publice în 1912-1913 în guvernele conservatoare și era recunoscut ca cel mai dinamic și popular dintre toți colaboratorii politici ai lui Take Ionescu”⁵.

Mihail Manoilescu se naște la 9 decembrie 1891 la Tecuci. Face școala la Iași, iar în 1910 va intra primul la Școala de Poduri și Șosele de la București, pe care o va termina în 1915 ca șef de promoție.

Tendențele politice aparent contrare se împletesc în caracterul său, de un rafinament aparte: va fi socotit om de dreapta, dar va avea, în același timp, o cumpănă de dreptate socială în întreaga sa activitate de economist și teoretician politic, corporatismul său fiind numai în canonul simplist de dreapta, când, în realitate, ideea majoră din fundalul său e aceea a dreptății sociale, a unei societăți care să funcționeze, precum *Republica* lui Platon, după principiile dreptății, adevărului, binelui și frumosului...

De altfel, aceleași *Memorii* vor înregistra întocmai pasiunile morale pe care Manoilescu le-a avut mereu față de activitatea publică, politică: „(...) cea dintâi emoție adevărat *politică* mi-a fost dat să o trăiesc în timpul răscoalei de la 1907, când, în punctul ei culminant, armata austriacă amenința să pătrundă în țară ca să potolească mișcarea țărănească...

Îmi este apoi vie în minte intrarea profesorului Iorga în Parlament, a doua zi după răscoală, și imensa decepție pe care a produs-o atitudinea lui conciliantă, atunci când țara întregă – și mai ales tineretul intelectual – ar fi vrut să vadă în el pe un mare procuror social, care să strige oligarhiei românești toate adevărurile pe care aceasta merita să le audă”⁶.

Criteriul etic, va spune Manoilescu, a fost cel dintâi cu care economistul a judecat evenimentele politice. Cazul campaniei românești din 1913 (în Războiul balcanic) este grăitor. Campania cu picina i se pare lui Manoilescu insuficient argumentată *etic*. El

---

⁵ Manoilescu, *loc. cit.*

⁶ *Ibidem*, p. 20.

recunoaște că argumentele de ordin strategic erau insuficiente, prin urmare, opinia publică a fost preponderent împotriva acestei campanii.

Ce este, însă, îndărătul acestei atitudini? Manoilescu va vorbi despre epoca de neutralitate a României din Primul Război Mondial. Va recunoaște că totul îl despărțea atunci de germanofili. Și totuși! Undeva, în adâncul sufletului, el îi va respecta pe aceștia: „era parcă o presimțire nedeslușită că voi ajunge și eu odată în viața publică o victimă permanentă a curajului în convingeri”⁷.

Idealist și victimă a curajului în convingeri, Manoilescu nu era, totuși, un poet rătăcitor în cetate. El era fatal atras de viața politică, și recunoaște acest lucru deschis⁸. Ar fi putut să fie un excelent tehnician, un conducător de întreprinderi, un tehnocrat, cum se spune azi. A preferat spațiul politic, arena deschisă, căreia i s-a dedicat trup și suflet, și în care a dat cu siguranță dovadă de *realism*.

Opera sa are, într-adevăr, caracter realist-sintetic. Pornită pe filonul de aur al eminescianismului, antiliberal și cumva dator viziunii maioresciene a formei fără fond, Manoilescu va recunoaște, implicit, nevoia modernizării țării. Dar a unei *modernizări organice*, nu făcută cu prețul pierderii identității etnice, nici cu cel, mai ușor de cuantificat, al raporturilor nefrești, inegale, cu metropola occidentală. Iată realismul superior al acestui spirit în același timp idealist și pragmatic!

Vom trece în continuare în revistă, pe scurt, după aceste considerații pe care le socotim drept cadru de referință în judecata asupra destinului manoilescian, câteva episoade mai importante ale vieții sale publice.

---

⁷ *Ibidem*, p. 24.

⁸ Astăzi, cititorii care doresc să aprofundeze biografia marelui economist, au la dispoziție și volumul scris de soția acestuia, Elena Manoilescu: *Prin ochii soției. O biografie subiectivă a lui Mihai Manoilescu*, București, Editura Spandugino, 2018. Volumul, foarte masiv, de peste 800 pagini, întregeste tabloul moral al autorului, fiind mai puțin axat pe dimensiunea publică a personalității acestuia. De altfel, soția accentuează că interesul său principal este de a se ocupa „în special de Mihai ca om, de el, de sufletul lui, de felul lui de a fi și de a privi lucrurile” (p. 56). Elena Manoilescu va suporta cu stoicism o viață personală, de familie, diminuată ca timp, în favoarea vieții publice a celui despre care Nicolae Iorga îi spusese, când tânăra își declarase logodna cu Manoilescu: „Ei, așa da, bravo! Iei pe cel mai strălucit băiat al generației lui. Să-l lași să facă politică, are cap politic și un adevărat talent oratoric. Să-l lași să se manifeste și să nu te opui” (Elena Manoilescu, *op. cit.*, p. 63).

Între 1919 și 1921 funcționează ca director în cadrul Ministerului Industriei și Comerțului. Intră în politică în 1922, părăsind o posibilă carieră strict tehnică: nu va intra în Partidul Liberal, nici în cel Țărănesc, ci se va alia curentului oarecum trecător și idealist al averescanilor: „În Partidul Poporului se actualiza astfel ideea care m-a obsedat totdeauna a unei *fuziuni sufletești verticale* (s.n., C.P.) între elite și masă, în care masele respectă elita, iar elita e responsabilă față de mase”⁹.

Concepția acesta a raporturilor dintre elită și masă este chintesența gândirii tradiționale pe plan politic¹⁰.

De perioada directoratului de la Minister se leagă expoziția industrială din septembrie 1921, pe care autorul o pune sub semnul cunoașterii realizărilor industriale ale noii României Mari. Este, cumva, și debutul aprecierilor pozitive pe care economistul le va avea pentru Carol al II-lea (atunci încă principe), care vorbește la inaugurare despre planuri economice pe termen lung și despre „lucrători”, ceea ce a fost un moment unic, după exprimarea lui Manoilescu.

Devine apoi subsecretar de stat la Finanțe, între aprilie 1926 și iunie 1927. Este perioada primei sale misiuni în Italia, consemnată în *Memorii* pe larg. Este vorba despre o misiune economică și diplomatică totodată, în care urmau să se discute o serie de chestiuni financiare (un împrumut din partea Italiei), precum și aranjarea datoriilor de război ale României către Italia. Manoilescu făcea parte din guvernul generalului Averescu, care avea bune relații în Italia. Misiunea va fi un succes, cum consemnează economistul, care amintește împrumutul fără dobândă, în materiale, de 100 de milioane de lire, din care s-a

---

⁹ *Ibidem*, p. 43.

¹⁰ Într-o lucrare care se va impune ca reper de apărare a modelului tradițional de gândire și acțiune față de modelele deviate ale modernității, marele filosof italian Julius Evola nota la jumătatea anilor '30, în legătură cu procesul de descompunere a ecumenei medievale: „Atunci, când, pe de o parte, decade acea *dignitas* care poate trona peste elementul multiplu (...), atunci când, pe de altă parte, se pierde capacitatea unei *fides*, a unei recunoaștințe mai mult decât materiale din partea elementelor subordonate luate fiecare în parte, atunci se naște tendința centralizatoare, absolutismul politic care încearcă să țină totul sub control prin intermediul unei unități violente (...)” (Julius Evola, *Revolta împotriva lumii moderne*, București, Ed. Antet, f. a., p. 254). Așadar, raporturile bune dintre elita conducătoare și elementele conduse se bazează pe organicitatea legăturii dintre *dignitas*-ul elitei și *fides*-ul celor conduși. Ambele elemente și relația armonioasă dintre ele concură la realizarea unei lumi politice autentice.

comandat submarinul *Delfinul*. Acesta este primul submarin pe care l-a avut marina română și a servit în al doilea război mondial. El nu trebuie confundat cu submarinul cu același nume comandat și construit în URSS, care a fost predat României în 1985. Primul *Delfin*, construit la Fiume (azi, Rijeka, Croația) a fost recepționat de România în 1936. Dar nu numai acest aspect merită consemnat, ci și aranjarea datoriei de război în Italia:

„Dar succesul meu cel mai mare a fost aranjarea datoriei de război în Italia, unde, în afara unei reduceri substanțiale și a unei eșalonări pe 50 de ani, *am obținut să se calculeze o dobândă de abia 1,59 %*”¹¹.

Manoilescu se va implica apoi în recunoașterea Unirii cu Basarabia de către Italia. În ciuda relațiilor bune pe care generalul Averescu le avea în Italia, cu ocazia vizitei pe care șeful guvernului român a făcut-o la Roma în 1926, acesta nu a reușit să obțină de la Mussolini decât o declarație scrisă, dar vagă, care reprezenta doar o promisiune de viitor. Ratificarea formală a unirii Basarabiei cu România a fost obținută, finalmente, tot de Manoilescu de la dictatorul italian, anul următor. Faptul acesta se va petrece în luna ianuarie 1927, iar la 9 martie 1927, a apărut și formal decretul regelui Victor Emmanuel prin care s-a ratificat recunoașterea alipirii Basarabiei, cum scrie Manoilescu în aceleași memorii.

Din punct de vedere al activității ministeriale, scurta perioadă dintre 27 martie și 4 iunie 1927 i se pare economistului român cea mai rodnică perioadă a carierei sale. De asemenea, este perioada cea mai fastă a vieții din punct de vedere politic. Este perioada adoptării noului *Tarif vamal*, a *Legii cifrei de afaceri* și a altor legi importante în epocă.

---

¹¹ Într-o lucrare care se va impune ca reper de apărare a modelului tradițional de gândire și acțiune față de modelele deviate ale modernității, marele filosof italian Julius Evola nota la jumătatea anilor 30, în legătură cu procesul de descompunere a ecumenei medievale: „Atunci, când, pe de o parte, decade acea *dignitas* care poate trona peste elementul multiplu (...), atunci când, pe de altă parte, se pierde capacitatea unei *fides*, a unei recunoștințe mai mult decât materiale din partea elementelor subordonate luate fiecare în parte, atunci se naște tendința centralizatoare, absolutismul politic care încearcă să țină totul sub control prin intermediul unei unități violente (...)” (Julius Evola, *Revolta împotriva lumii moderne*, București, Ed. Antet, f. a., p. 254). Așadar, raporturile bune dintre elita conducătoare și elementele conduse se bazează pe organicitatea legăturii dintre *dignitas*-ul elitei și *fides*-ul celor conduși. Ambele elemente și relația armonioasă dintre ele concură la realizarea unei lumi politice autentice.

Tot anul 1927 înseamnă pentru Mihail Manoilescu și epoca eroică a „luptei pentru Carol”, cum îi spune el. Se știe că Manoilescu a fost unul dintre susținătorii fervenți ai lui Carol al II-lea: „Cel dintâi fiu al dinastiei născut român, vorbind întâi românește și – ceea ce pentru mine era infinit prețios – *botezat ortodox*, a fost primul bărbat al Casei domnitoare *însămânțat iar nu răsădit* în pământul țării, *născut iar nu făcut*”¹².

Manoilescu credea cu sinceritate în 1944, când redacta textul memoriilor, că domnia lui Carol de până în 1938, cu toate greșelile, imoralitatea și „chiar crimele ei” a avut menirea de a face România impenetrabilă pentru anarhie. Este o mărturisire cu atât mai credibilă cu cât relația cu Carol al II-lea a fost, finalmente, din punct de vedere personal, o totală dezamăgire pentru economist.

O bună parte a volumului I din *Memorii* este ocupată cu descrierea amănunțită a demersurilor de aducere la conducerea țării a lui Carol al II-lea. Paginile lui Manoilescu, citite azi, cu tonul lor vădit antiliberal (nu doar doctrinar, ci mai ales partinic) și anti-Ionel Brătianu par ușor exagerate. Ele merită, totuși, o atenție aparte, fie și numai pentru că pun accente diferite pe tonul general al istoriei politice interbelice.

Anii 1928, 1929 și 1930, până la urcarea pe tron a lui Carol al II-lea, reprezintă o perioadă dificilă în viața economistului. Viața politică și publică autohtonă, marcată esențial de *neseriozitate* și politicianism, nu era deloc un mediu prielnic pentru un caracter ca al lui Manoilescu, care visa să construiască temeinic, din temelii, o *cauză*, o *politică* și o *țară* care să nu depindă de bunul plac și de frivolitățile și slăbiciunile umane: „Nu este nicio exagerare să spun *că la toți oamenii noștri politici – chiar și la cei de mari dimensiuni – singura preocupare era venirea la guvern* și toate problemele naționale erau coborâte la rolul de simple instrumente în vederea împlinirii acestui înalt țel! (s.a.)”¹³

Textul memoriilor se referă mai cu seamă la evenimentele politice. Astăzi, ele pot fi de mare interes pentru istoricii care se preocupă de detaliile vieții politice interbelice. Din punctul nostru de vedere, vom considera mai importante acele consemnări care se fac ecoul activității teoretice a lui Manoilescu, așa cum este cazul cu aceste

---

¹² *Ibidem*, p. 96.

¹³ *Ibidem*, p. 167.

notări care se referă la anii 1928-1929, anii de elaborare și publicare a uneia dintre cele mai importante lucrări științifice ale economistului: „Nimeni dintre specialiști nu va crede că volumul meu, astăzi consacrat, *La théorie du protectionnisme et de l'échange international* a fost scris de mine numai în patru luni din vara anului 1928, în care timp am citit în paralel și toată literatura necesară. Lucram câte 12 sau chiar 14 ore pe zi intensiv, fără să mă simt obosit, mânat de bucuria de a descoperi la fiecare pas lucruri atât de noi (...)

Abia târziu, seara, mi-am dat seama că nu pierdusem timpul și nu multă vreme după aceea am înțeles că aceasta fusese una din cele mai mari zile din viața mea. *Era ziua când descoperisem și dovedisem falsitatea teoriei lui Ricardo și chiar a teoriei lui Smith, pe care se baza de un veac și mai bine principiul diviziunii internaționale a muncii!*¹⁴.

Anul cu cele mai mari dezamăgiri în politică este anul cu cel mai mare succes în plan științific, va nota Manoilescu...

Începutul domniei lui Carol al II-lea înseamnă pentru Manoilescu și debutul dezamăgirilor. Devine ministru al Comunicațiilor, apoi al Industriei în guvernele țărăniști ale vremii (prezidate de Iuliu Maniu, apoi de G. Mironescu, din octombrie 1930). Manoilescu se va izbi din ce în ce mai des de camarila creată în jurul regelui, de cercurile de interese financiare care se țeseau în jurul acestuia și pe care suveranul le tolera, în dauna imaginii sale și (din punctul de vedere al economistului) în dauna intereselor țării. Relațiile lui Carol cu magnatul anglo-olandez al petrolului Detterding (care sosește în România în 1931 și este bine primit de rege), problema împrumutului din același an din Franța, pe care camarila regală ar fi vrut să-l intermedieze Aristide Blank, toate aceste urzeli încep să sape temeliiile încrederii pe care Manoilescu o avusese în suveran.

Mihail Manoilescu va fi guvernator al Băncii Naționale, timp de patru luni, în 1931. O perioadă scurtă, dar de care se simțea atașat, după cum scrie el însuși: „Nu ar crede cineva că temperamentul meu s-a putut acomoda atât de bine cu genul de activitate de la Banca Națională. Și cu toate acestea, între atâtea demnități pe care le-am avut, nici una nu mi-a plăcut mai mult decât aceea de guvernator”¹⁵.

---

¹⁴ *Ibidem*, p. 177.

¹⁵ *Memorii*, vol. II, p. 267.

Cu toate acestea, guvernatoriul a fost, spune economistul, un calvar. Cauza a fost celebra, în epocă, afacere a băncii Marmorosch Blank. Manoilescu va descrie detaliat acest episod, în care arată cum banca respectivă încercase în mod ilegal să-și acopere pierderile financiare pe seama Băncii Naționale cu ajutorul regelui. Tonul lui Manoilescu la adresa lui Carol al II-lea deja începe să se schimbe dramatic: „Și iată cum, notează amar cronicarul în memoriile sale, în loc să fi găsit la Banca Națională liniștea și prilejul de activitate constructivă, pe care le așteptam, am căzut acolo într-o situație infernală, în care trebuia să mă lupt pas cu pas, ca să apăr instituția în fața năvalei unui escroc, sprijinită de un imoral¹⁶, sub patronajul unui rege cupid¹⁷”.

Manoilescu va demisiona din funcția de guvernator într-o scenă dramatică, tensionată, petrecută în audiență la Carol al II-lea, care îi ceruse un act prin care să fie salvată banca Marmorosch Blank. Guvernatorul obținuse acel act, mersese cu el la rege, dar, într-un gest de supremă încordare morală, îi explicase suveranului că nu îl poate semna!

„I-am descris atmosfera oribilă din jurul acestei afaceri și după aceea, virând brusc, i-am declarat regelui: „majestate, am primit un ordin din partea Majestații Voastre. L-am executat. Iată convenția.”

Mă ridic din fotoliu, scot coala de hârtie din servietă și o depun respectuos pe birou. Regele mă privește fericit. Dar nu-i dau răgaz să-mi mulțumească și mă grăbesc să adaug: „Eu, însă, Majestate, nu o semnez”.

Regele, cu o umbră în ochi, surprins de lovitura neașteptată, întreabă contrariat și dezamăgit dar calm: „De ce?” „Numește, Majestate, un alt guvernator care să semneze. Demisia mea stă la dispoziție” (...)

Nu voi uita niciodată acest ceas al vieții mele, care a însemnat ruperea mea definitivă de cursul istoric al unei domnii, trecerea mea într-o izolare politică de nouă ani de zile, eliberarea mea de orice responsabilitate istorică pentru drumul luat de Carol al II-lea, iar pentru mine ca om, un nesfârșit șir de persecuții, de dureri și de umilințe (s.a.)¹⁸.

---

¹⁶ „Imoralul” de care vorbește aici Manoilescu este Constantin Argetoianu, pe atunci ministru de finanțe și „interesat direct la Banca Marmorosch Blank ca gestionar responsabil al acesteia”, după cum notează memorialistul în același loc.

¹⁷ *Memorii*, vol. II, p. 270.

¹⁸ *Ibidem*, pp. 283-284.